

XALIQ AZADI

MƏHƏBBƏTİN GÖZÜ KOR DEYİL...

(povest)

Hansımız fəxr etməmişik misli-bərabəri olmayan gənclik sevgimizlə? Hansımızın qəlbinə dolmayıb məhəbbətin gözəgörünməz, şirin-şəkər dalğaları?

Sevmək Yaradanın insana bəxş etdiyi və dəyəri heç nəylə ölçülə bilməyən dahi bacarıqdır. Qarşılıqlı məhəbbətin sevincini, sevmək və sevilmək sevincini, məgər sözlə ifadə etmək olarmı?

Məhəbbət həyatın, taleyin gedişatıdır. Bu gedişatın hansı istiqamətdə gedəcəyi isə bir çox faktorlardan asılıdır.

Həyat paradokslar toplusudur. Bəzən məhəbbət bar verən bağa çevrilir, iki sevən ürək qoşa bağbanlıq edirlər həmin sevgi-məhəbbət bağına, xoş macərələr bağına. Əfsuslar ki, bəzən də, sevdamızın yaşadığı məkan bir qəm çanağına çevrilmiş ürəyimiz olur. Və olur ki, "həyat" adlandırdığımız zərif xətt ortadan iki qırılır. Lap bu heka-yətdə olduğu kimi...

* * *

Gözəl bir dövr idi. Bahalı komfortlu avtomobillər, internetlər, kompyuterlər yox idilər. Hələ hamı bir-birinə qonaq gedirdi, kitablar oxunardı, sevənlər sevgililərini kinoya, teatra dəvət edirdilər.

Sevgi həmişə var. Amma, kim nə deyir-desin, Sovet dövrünün verdiyi tərbiyə daxilində qurulan, yaranan sevgi bu günkü sevdalardan fərqli idi. Riyazi hesablama təsiri yox idi bizim məhəbbətimizdə. Hələlik saf, təmanna-sız - yalnız sevən ürəyin əmrinə tabe olan məhəbbətlər yaşayırdı ürəklərdə.

* * *

Baysalla eyni yataqxanada qalırdıq. Bir parkda da işləyirdik, mən sürücü idim, Baysal elektriklik edirdi. Qazaxıstanın Çimkənt vilayətindən idi. Görkəmcə qəşəng deyildi, qarayağız, burnunun enli ucu dördkünc bir insan

*Dumanla doldurub dünya üzünü,
Yatırdım eşq ilə ağlın gözünü.*

Nizami Gəncəvi

idi. Gülər üzlü, duzlu zarafatları, mərdliyi, nəcibliyi, düz danışmağı ilə əksəriyyətin məhəbbətini qazanmışdı. Çox güclü və dəmir bədəni, dəmir pəncələri var idi. Nəyi sıxıb tutsaydı, əlindən almaq çətin söhbət idi. Əlləri əsil dəmirçi əli kimi idi. Kəfdəydim, klubda dava olsun, yataqxanada lap qırğın olsun, vecimə deyildi. Baysal məsələni hər vaxt bizim xeyrimizə həll edirdi. Rəqiblərin say çoxluğu bu insanı heç vaxt maraqlandırmırdı. Bir dəfə noyabr bayramı axşamı ikimiz də TEM-2-nin yataqxanasında təşkil olunmuş bala getmişdik. Bizim yerli qızlarla rəqsimiz, deyəsən, buranın cavanlarının planlarına uyğun deyildi. Gah qabağımızda durardılar, gah bizi çiyinləri ilə itələyirdilər, ünvanımıza söz atırdılar. Vəziyyət bir azdan çox ciddiləşdi, bir-iki xırda çəkişmələrimizdən sonra azından iyirmi beş-otuz nəfər bizi əzişdirməyə hazır idilər. Və Baysal vəziyyətdən çıxış yolu tapdı. O vaxtlar klublarda, rəqs zallarında üç-dörd yerlik taxta oturacaqlar olurdu. Baysal bu oturacağı izdihamın qabağında elə məharətlə fırladırdı ki, sanki, karandaş idi. Yıxılan yıxıldı, yığılmayan qaçdı, aralandı. Oturacaq Baysalın qoltuğunda, çıxdıq çölə. Heç kim bizə yaxınlaşmağa cəhd etmədi. O gündən biz buranın hörmətli iştirakçılarına çevrildik.

* * *

Baysal idman zalına yazılmışdı, karate bölməsinə. Axşamlar gedib gəlirdi. Mənim də karate bölməsinə getməyim üçün əlindən gələn bütün vasitələrdən istifadə edirdi. Psixoloji, mənəvi təsirlərin rəngarəngliyi sərhəd

bilmirdi. Uşaqlıqdan idmanla çox da dostluq etməyən mən tək bir insanın karateyə getməsi özümə gülməli görünürdü. Axır ki, bir neçə psixoloji hücumdan sonra, razı oldum. Boş axşamlarım olanda Baysala qoşulub gedirdim idman zalına. Mənim bu cəld insanlara qoşulub tullanmağım, köbələk tək yuvarlanmağım, diz üstə qaçmağım onunla qurtardı ki, qəti olaraq idmandan uzaq insan olduğumu başa düşdüm. Doğrudur, bu anlayışın kölləmdə yer tutduğunda təlim vaxtı aldığım bir-iki təpik zərbəsi də böyük rol oynadı.

O da mənim tək institutun axşam şöbəsinə oxuyurdum, İnşaat insitutunda, mənə Politeknikdə.

Dərslər həftədə dörd gün, axşam saat on doqquzda başlayırdı.

Çox vaxt iş növbəmlə dərs saatlarım üst-üstə düşəndə xətdən yayınmağa məcbur olurdum. Dispetçer qızlar yaxşı bilirdilər mənim axşamlar oxuduğumu. Ona görə də dərsə öz işlədiyim avtobusumla gedib-gəlməyimə həmişə göz yumurdular.

-Gələcəkdə müdür olsan, unutma ki, bizim də zəhmətimiz olub bu prosesdə! - deyərək, zarafat edirdilər.

Taniş tələbələr də məndən istifadə edər, mənimlə gedib-gələrdilər: müftə və bu qapıdan düz institutun qapısına.

Mahnıların, şən "qəh-qəh"lərlə qayıdardım dərsdən. Kimsə lətifə danışar, kimsə zarafat edər, qızlı-oğlanlı gülüş səsi avtobusu başına götürərdi. Hamını imkan daxilində, yaşadıkları yerə yaxın düşürərdim.

* * *

Zarafatla, deyib gülə, axşamlar oxuyurdum, gündüzlər işləyirdik. Demək olar ki, axşam şöbəsi işlə məşğul olanlar üçün idi. İşdən yorğun çıxıb yenidən üç saat parta arasında oturmaq asan iş deyildi.

Bizim qrupda, demək olar ki, çox pis oxuyan, "quyruqda gedən" yox idi. Hamı çalışırdı dərsin öhdəsindən gəlsin. Bəzi yaş fərqlərini nəzərə almasaq, hamımız eyni sosial səviyyədə olduğumuz üçün aramızda gözəl tələbə dostluğu, fəhlə həmrəyliyi hökm sürürdü.

Qrupumuzun uşaqları arasında İnaq adlı bir tələbə yoldaşım da mənimlə gedib gəlirdi. Sakit təbiəti ilə, musiqini xatırladan həzin danışığı ilə seçilən İnaq alman mənşəli, mavi gözlü, sarışın saçlı gözəl bir qız idi. Özbəkistandan gəlmişdi.

Ümumiyyətlə, qrupumuzda doqquz millətin nümayəndəsi vardı.

İnaq çox yaxşı oxuyurdu, həmişə də hazır idi yoldaşa köməyə. Amma, qrupa tam qarışa bilmirdi. Hamı yığılıb zarafat edəndə, deyib güləndə, o sakit dayanar, ya da zarafata sakitcə, aşağıdan, astadan gülərdi.

Çox xoşum gəlirdi İnaqdan. Gözəlliyi ilə, mədəni davranışı ilə, savadı ilə ilk günlərdən seçilirdi başqalarından. Aramızda olan təmiz və təmənnaş dostluqla fəxr edirdim. Adi yoldaşlıq münasibətinin möhkəmlənməsi-

nə, əsl tələbə dostluğuna çevrilməsinə bir gün baş verən kiçik bir zarafat səbəb oldu.

İnaq və üç rəfiqəsi İpək kombinatında işləyirdilər. Bir dəfə semestr imtahanı ərəfəsində işlərində nəşə baş vermişdi. Bu səbəbdən onları, hətta istirahət günləri işə çıxarmışdılar. Ona görə də, İnaq rəsmxətt dərsinə yaxşı hazırlaşma bilmədiyini üçün get-gələ düşmüşdü.

Yaddaşımdan heç vaxt silinməz həmin günün İnaqı.

Hansısa sxemi müəllimə verə bilmirdi. Düz çəkə bilməmişdi. Qəşəng gözləri yaşla dolmuşdu. Birinci və sonuncu dəfə İnaq dərsdə saçlarını tüküb oturmuşdu. Bu vəziyyətdə İnaqaya baxmaq, bu gözəlliyin şahidi olmaq çox xoş idi. Sanki, hansısa dahi rəssamın rəsm əsəri idi İnaq!

Nədənsə, birdən hündürdən:

-İnaq, Yaradan səni yaradanda çox güman ki, sübay olub! Həm də, rəsmxəttin nə olduğunu bilməyib. - dedim.

Əvvəlcə yavaşdan başlayan gülüşlər auditoriyanı başına götürdü. Bayaq gözləri yaşla dolu İnaq özü də gülürdü. Müəllim ayağa qalxdı, təbəssümlə İnaqaya yaxınlaşdı:

-Ver qiymət kitabçanı! - dedi.

İnaq kitabçasını açıb verdi müəllimə. Müəllim İnaqaya qiymət yazaraq, kitabçanı qayıtarı və:

-Azada borclusan, heç olmasa onunçün bir-iki kökə bişir gətir! - dedi.

* * *

O gündən İnaq ilə aramızda olan dostluq-yoldaşlıq münasibəti bir pillə də qalxdı. Amma, onu da deyim ki, İnaqın saçlarına baxmaq doğrudan da xoşuma gəlirdi. Bu vurğunluğumun səbəbini ilk günlərdə başa düşdüm.

Olur ki, iki insanda gözlər oxşar olur, üz oxşar olur. Sən demə saçlar da çox oxşar olarmış. Bu saçlar mənə heç vaxt əlim yetəcəyi mümkün olmayan bir məsafədə olan, ona sevgimi xoşbəxtliyimin zirvəsi saydığım sevimli bir gözəlin saçlarını xatırladırdı. Onsuzda unuda bilmədiyim keçmiş daha tam yad etməyə sanki, bu bir təkan idi. Keçmişin kədərini xatırlamaq da şirin olarmış...

Bir axşam yenə dərsdəydik. Nədənsə, qələmim yazmadı, rəngi qurumuşdu, ya nə idisə, əlləşdim, xeyri olmadı.

Üz tutdum yoldaşlara. İnaq çantasından bir qələm çıxarıb uzatdı mənə.

-Yəni, bu qələm tək yazır bilir? - zarafatla dedim.

-Xəbərim yoxdur, bəlkə də yazır. Son dəfə, deyəsən, uşaq bağçasına ilk ili gedəndə nəşə yazmışdım.

Dərs qurtardı. Kitab-dəftərlərimizi yığışdırdıq. İnaqdan aldığım qələmi özünə qayıtdım.

-Sağ ol, İnaq. Köməyin dəydi, sən qələmin olmasaydı batmışdım, necə ki, Bermud üçbucağında gəmilər batır! - deyərək zarafat etdim.

-İstəyirsən, gündə gəl, qələmsiz, verərəm.

-Yox, qələmin lazım deyil. Dosta, yoldaşa xeyir ver-

mək istəyirsən, deyim neynəmək lazımdır?

-Buna bax, "Stiven"in (müəllimin ləqəbi belə idi) cəngindən qurtarmışam, indi "sağ ol!" demək əvəzinə ilişir mənə.

-Mən sənə "sağ ol" deyirəm, İnqa! Özü də, qələmi verdin-vermədin, fərqi yox. Sənin elə bir pərəstişkarın yoxdur ki, sənə mən dediyim qədər "sağ ol" desin!

-Maraqlıdır, hansı xidmətimə görə?

-Sonra deyəcəm. Hələ yetişməyib vaxtı. Amma, indi sözüüm başqadır. Bax, xahişim budur, hansı auditoriyada dərs keçsək, sən məndən qabaq gəlsən, elə yerdə otur ki, arxa oturacaq boş olsun. Həmin oturacaqda, düz arxanda mənə yer saxla.

-Yaxşı, bu nəyə görədir ki?

-Saçlarına baxmaq mənə ləzzət verir.

-Sən bura bilik qazanmağa gəlirsən, ya mənim saçlarıma baxmağa?

-Bilirsən, son vaxtlar mən də tez-tez sual verirəm özümə: yorğun, axşam qaranlığı bu uzunluqda yolu məni bura gətirən birinci səbəb hansıdır, İnqanın saçları, yoxsa gələcəyin dumanlı müdir olmaq arzusu?

-Və, əlbəttə...

-Əlbəttə! Çox düz nəticə!

Uşaqlardan biri qayıtdı ki,

-İnqa, gör nə qədər çoxdur saçın, beş-on santimetr kəs, ya bir neçə tük qopart, ver, qoy assın sükanın üstündən.

-Qoyardı qiymət kitabçasının arasına!

-Doğrudan ha. Olardı talismanım!

-Onda, day dərəcə gəlməyəcək! Kim axşamlar bizi müftə dərəcə gətirəcək, eləcə də, dərəcədən aparacaq?

Qəh-qəhə ilə çıxdıq çölə. Doluşduq avtobusa.

Bir-iki gün keçdi. Söz-söhbət unuduldu (mən elə bilirdim!), hansısa auditoriyaya dərəcə girdim. Yer tapıb oturmaq istəyirdim ki, İnqanı eşitdim:

-Hara, Azad? Nə tez yaddan çıxartdın xahişini? Mən sənə arxada yer saxlamışam, buyur gəl, otur.

İnqanın arxa tərəfi boş idi, keçdim ora.

-Bu başqa məsələ! Belə olarsa, dərəcə həvəs də olar adamda, - dedim, - bir də gördün əlaçı oldum!

-Yaxşı, bəs sən tez gəlsən necə olacaq? - İnqa soruşdu.

-Nə olar, həmin şey. Mən qabağımdakı yeri saxlayaram sənin üçün.

Çox keçmədi ki, bu zarafat, bu hal adətə çevrildi. Tələbə yoldaşlar da qoşuldular bu işin icrasına. İnqa harada otursaydı, arxada bir yer boş saxlanırdı. Mən tez gəlsəydim, qabaqda boş yer gözləyəcəkdi İnqanı.

* * *

Bir axşam yenə dərəcədən çıxıb avtobusa doluşduq, mən sükan arxasına, dostlar salona. Təzə yola düşmüşdük. Həmişəki tək, səs-küydən ağız deyəni qulaq eşitmirdi. İnqa sərnəşinlərlə sürücü arasında olan şüşə arakəsməyə yaxınlaşdı. Pəncərəni açıb mənə bir şəkil uzatdı və

astadan:

-Al. Azad, belə şeyləri itirmək olmaz! - dedi.

Aldım şəkili. Bu şəkil mənim ən böyük istəyim - arzum idi, bu şəkil ən böyük itgim idi. Neçə illərdir ki, bu şəkil döş cibimdə ürəyimin döyüntüsünə yoldaş olub. Mənimlə hərbi xidmət keçib. Sevincimin, məhəbbətimin yadigarıdır bu şəkil. Necə ola bilərdi ki, bu şəkili itirmişəm.

İki gündən sonra institutda tənəffüs vaxtı yaxınlaşdım İnqaya:

-İnqa, sağ ol şəkili qaytardığına görə! Amma, zəhmət olmasa, başa sal. Haradan tapdın bu şəkili?

-Qarderobdan.

-Axı, nə bildin ki, o şəkilin sahibi mənəm? Şəkilin arxasında heç nə yazılmayıb!

-Dəfələrlə dərs vaxtı sənin bu şəkilə baxdığımı görmüşəm. Sən məni bağışla, Azad, əgər bu şəkili sənin əlində görməyim, baxmağım etika dairəsindən qırağa çıxırsa.

-İnqa, elə demə. Şəkildir, görmüsən, nə olar?

Bir neçə gün keçmişdi aradan. Dərsin sonu idi. Çıxmaq istəyirdim ki, İnqa yavaşdan:

-Azad, bircə dəqiqə gözlə, bir yerdə çıxacaq!

Mənə elə gəlirdi ki, İnqa məndən nəsə soruşmaq istəyir, amma nədənsə çəkinir. Axır özüm dedim:

-Nəsə sözün var, İnqa?

-Var. Amma, bilmirəm necə soruşum?

-Soruş, necə bacarırsan. Sənin sualın məni incitməz.

-İnciməyəcəksən?

-Səndən necə incimək olar, İnqa!

-Sənin saatlarla qəmli oturmağımı hamı görür. O şəkil doğrudanmı sənə çox əzizdir? O şəkildirmi, daha doğrusu, şəkildəki insandımı sənin hər dəqiqə köks ötürməyinə, uzun-uzadı kədərə bürünməyinə səbəb? Həsrətdirmi səni qəmləndirən? Sən o şəkilə baxanda ətrafı tam unudursan.

-İnqa, insana öz əli, gözü, ürəyi necə qiymətlidirsə, mənə də o şəkil bir o qədər qiymətlidir.

Bu söhbətdən sonra mən İnqanın qəflətən dəyişdiyini, kədərləndiyini gördüm.

Əfsuslar, mən İnqayla söhbətimdə dərdimi sonacan demədim ona. Şəkil sahibinə həsrətin əbədi olmağını, onu birdəfəlik itirdiyimi demədim. Mən, nədənsə, düşünmüşdüm ki, İnqa özü başa düşüb mənim şəkil sahibini bir yolluq itirdiyimi.

İkinci səhvimsə İnqanın bir də təkrar dediyi bir cümlədən nəticə çıxara bilməməyim oldu.

İnqanın dediyi cümlə bu idi:

-Sən o şəkilə baxanda unudursan ətrafı.

* * *

Baysalın institutu Politexdən iki yüz-üç yüz metr məsafədə olduğu üçün, mənim sürdüyüm avtobusla gedib-gəlməyim ona da əlverişli idi. Baysalın dərsləri bəzən tez başa çatırdı. Olurdu ki, Baysal gələrdi bizim institutda

gözləyirdi, biz bir yerdə çıxardıq. Beləliklə, Baysal qrupumuzla, o cümlədən İnqa ilə də tanış olmuşdu.

Baysal yaxşı həmsöhbət olmağı bacardığı üçün hamımıza xoş idi onun bizimlə olmağı. Son vaxtlar onun İnqaya çox diqqət yetirdiyi hiss olunurdu.

* * *

Həftənin üçüncü günü idi. Üçüncü günləri axşam şöbəsinə dərslər olmur. Axşamüstü Baysalla çıxıb dayanacaqda avtobus gözləyirdik. İstirahət günüm olduğu üçün işləmədim.

-Görəsən, İnqa niyə dünən dərsə gəlməmişdi? - sanki, təsadüfən dedi.

-Gəlmişdi. İcazə alıb tez də qayıtdı. Deyəsən, azca nasaz idi.

-Demədi, nə olub?

-Yox.

-Bəlkə gedək onlara, onsuz da boşuq.

-Xəbər etməmiş, çağırılmamış?

-On beş dəqiqəlik yoldur avtobusla onların yataqxanasına. Aşağıdan vəziyyəti soruşaq, çıxmaq gedək.

-Səhər onsuz da görəcəm.

-Boşuq onsuz da, gedək, xahiş edirəm.

İnqağilin yataqxanası bir elə də uzaq deyildi. Oturduq marşruta, on-on beş dəqiqədən sonra yataqxananın arxa tərəfində idik. Otaqları ikinci mərtəbədə olduğu üçün səsəlmək də asan iş idi. Yaxınlaşdıq. Pərdə salınsa da, kimlərinə hərəkəti görünürdü.

İki-üç dəfə astadan "İnqa, İnqa!" deyərək çağırırdım. Eşidən olmadı. Keçdik tələbə metoduna, yerdən xırda daşlardan bir neçəsini vurduq pəncərəyə. Pəncərə açıldı, otaq yoldaşlarından birisi səs verdi.

-Axşamınız xeyir! Dedik, görək İnqanın vəziyyəti necədir. Dünən nasaz idi.

Bu zaman içəridən İnqanın səsi eşidildi:

-Dayanın, düşürəm aşağı.

Biz etiraz etsək də, İnqa artıq bayırda idi. Bizim gəlişimiz İnqa üçün gözlənilməz olmuşdu. Sevincinin həddi-hüdudu yox idi.

-Nə qədər şadam sizin gəlişinizə, uşaqlar! Qalxaq yuxarı, çay qoyum.

-Yox, İnqa. Gəldik, öyrənək vəziyyətini. Narahat idik, xüsusən də bizim bu gözəl dost! Gör, sənin xatirini necə istəyir. Məni şəhərin o başından piyada çəkib gətirib bura, heç olmasa, taksi tutaydı. Əvvəllər xəsis deyildi! Heç olmasa utana, bir qonaqlıq-filan boyun ola, bizi bir restorana dəvət edə!

İnqa əlavə etdi:

-Əla olardı! Nə vaxtsa getməliyik. Birinci dəfə oturmaq lazımdır restoranda!

Baysal sinəsini verdi qabağa:

-Yaxşı, əgər ciddi deyirsinizsə, mən hazır! Bir qəşəng qonaqlıq məndə! Harada, nə vaxt desəniz, mən hazır!

Onlar başladılar plan qurmağa. Mən zarafat edirdim,

Baysal ciddi qəbul etdi. Və ümumiyyətlə bu iş mənə lazım deyildi. Niyə? Bilmirəm.

-Yaxşı, dostlar. Siz düşünün, plan çəkin. Mən gedim. Təcili işim var, gedim onun dalmıca. Sonra baxarıq!

Nədənsə İnqanın sevindiyini gördüm. Razi halda:

-Mənə heç nə görə deyil, mən zarafat edirəm. Təcili işin varsa, mən də gedim, hazırlaşmaq lazımdır. - dedi.

Mən Baysalı pis vəziyyətdən çıxarmaq xatirinə ayrı mövzuya keçdim. Xeyli söhbətəlişib ayrıldıq.

-İnqa necə gözəldir, ilahədir! - dedi Baysal yolda.

-İnqa həm gözəl və həm də əsl insandır! - dedim.

* * *

Günlər həftələri əvəz edirdi, həyat gündə bir yenilik gətirməklə qabağa yeriyirdi. Daha doğrusu, uçurdu qabağa. Hər şey dəyişməyə üz tutduğu vaxt, yeniliklər tələb olunan yerdə mən yeganə məxluq idim ki, dünənimdən çıxıb bilmirdim. Şüurum, zəkam bu günün tələblərinin dalaşmasıyla çata bilmirdi. Ən pisi də bu idi ki, nələrin mənə özüməndən asılı olduğunu yaxşı dərk edə bilmirdim, hərəkətsiz dayanıb, səs-küylə, taqqıltı ilə gedən həyat qatırının arxasınca baxırdım!

Keçmişin xatirələrindən silkinib çıxmağı bacarmaq lazımdır. Bu günkü günə, bu günün tələbləri ilə ayaqlaşmaq gözəl bacarıqdır. O dövr, o il üçün ən başlıca bir səhvim yaşayırdı mənimlə: ətrafımı, həmişə qaynayan gənclik məkanını, cavanlığın tələblərini olduğunca dəyərləndirirəm bilmədim, gecikdim.

...İnstitutda tətillər başlamışdı. İstifadə edərək təcili surətdə bir aylığına vətənə getməyi qərara aldım. Bir gün içərisində işdən məzuniyyət götürdüm, bilet aldım.

Belə tələsməyə bir-iki səbəb vardı. Həmişə mən tələsmişəm, indi də hər nə etsəm, tələsik edirəm. Amma, onda tələsmək lazım deyildi, heç olmasa yoldaşlarla görüşmək, vətənə getdiyimi deməyim lazım idi. Əfsuslar, bu haqda gec düşündüm. Artıq vaxt yox idi.

* * *

Bir aydan sonra qayıdıb gəldim. Altıncı gün idi. Bir-iki saat dincəlib çıxdım şəhərə. Yolüstü, Baysalı soruşdum, dedilər, səhərdən yoxdur. Qərara gəlmişdim, gedim İnqanı görürəm.

Yataqxanalarının yanında avtobusdan düşdüm, binanın arxasına keçmək istəyirdim ki, səsəlyim. Birdən İnqanı gördüm. Yataqxananın həyətinə Baysalla yanaşı oturub şirincə deyib gülürdülər. İkiçə saniyə dayandım və çevrilib getdim, tez ordan uzaqlaşdım.

Niyə belə etdim? Kiminsə mənim qabağımda hansısa öhdəliyimi vardı? İndiyə kimi İnqa ilə danışanda, hansısa bir fikir, ürək sözü demişdimmi mən ona? Yox!

Oturdum avtobusa, sürücü ilə salamlayıb keçdim axıra. Salon demək olar ki, boş idi. Gözlərim dikildi avtobusun enli pəncərəsinə. Fikrim getdi uzaqlara. Keçmişli-gələcəkli bir məkana. Pəncərə önündə dəyişən lövhələr, evlər, insanlar uzun həyatın kiçildilmiş variantı idi. Artıq

mənim üçün avtobusun pəncərəsi həyatın ekranına çevrilmişdi. Kimlər və nələr keçmədi bu ekrandan! Hansısa sirlə qüvvəydi durub ekranın arxasında, kadrları elə sürətlə dəyişirdi ki, mənim şüurumun gücü çatmırdı bu dəyişiklikləri qavrasın, dərk etsin! Deyəsən, düşünmək bacarığım fəaliyyətini dayandırmışdı.

Sürücünün səsi məni qaytardı bu dünyaya:

-Nə olub, Azad, xəstə deyilsən ki?

Sanki, yuxudan ayıldım:

-Yox, yox, narahat olma!

-Dövrəni axıracan mənimlə getdin. Gördüm düşüncələrdəsən, narahat etmədim. İndi hara aparım səni?

-Narahat olma, qayıdaq marşrutunla, yolda düşərəm.

Yolda düşdüm avtobusdan. Bir xeyli gəzdim şəhəri. Kinoteatrla üzbəüz olan parka girdim. İstirahət günü olduğu üçün bura adamla dolu idi. Haradasa bir boş oturmaq gördüm, əyləşdim ki, dincimi alım. Kiçik bir quşun hərəkəti bütün diqqətimi özünə cəmləşdirdi.

Qabağımda bir sərçə böyük bir çörək parçasını dimdikləyirdi. Deyəsən, çörək elə daşlaşmışdı ki, sərçənin etdiyi cəhdlər heç bir nəticə vermirdi. Az qala, duracağdım ayağa ki, götürüm sındırım daşlaşmış çörək parçasını. Bircə işdən qorxurdum: mən qarışsam sərçənin işinə, o qorxudan uçub gedə bilər. Təbiətin yaratdığı kiçik bir dramatik yönlü mübarizəyə mənim qarışmağa ixtiyarım varmı?

Sərçə xeyli əlləşdi, bu quru çörəyi fırladı, dimdiklədi, axırda başa düşdü hər şeyi, uçub getdi.

Mən də başa düşdüm!

-Faktı qəbul etməyi bacarmaq lazımdır! - dedim ucadan, səsim yaxınlıqda oturub körpəsini bağına basmış bir gənc ananı diksindirdi.

O gündən hər şeyə, insanlara, hadisələrə, faktlara başqa baxışlarla baxmağa başladım. Hər insan yolunu özün seçir, mən də o cümlədən. Özüm seçmişdim düşdüyüm yolu! Və mənə yaşamaq asanlaşdı! Dünya geniş imiş...

* * *

-Sağ ol, əziz qardaşım! Şükürlər yaradana ki, sənə dostam! Miinnətdarlığımı sənə sözlə ifadəmə gücüm çatmır! - iri pəncərəli əlimi sıxmışdı.

-Nə olub, Baysal? Mənim xidmətim nə olub?

-Sən, sənin işin, sənin bizi axşamlar dərindən gətirən avtobusun məni yenidən yaratdı! Mənim yoluma İncə adlı insanı gətirdi!..

...Sevgi burulğanına düşənlərin neçəsi çatır muradına?

Ulu Tanrı, köməyini əsirgəmə sevnələrdən! Viran qoyma sevgi yaşayan ürəkləri!..

Deyirlər, məhəbbətin gözü kordur. Bəlkə də, bu məsələdə həqiqət olur. Yəqin, isbatı bu məsələyə hansı rəkursdan baxmaqdan asılıdır. O cümlədən, İncə ilə Baysalın sevgisinə. Hər ikisi oduqca mülayim, canı yanımıl idilər. Bunların yalnız xarici görkəmləri uyğunluq yarat-

mırdı. İncə - dünya gözəli, Baysala isə diqqətlə yanaşsaq, bəlkə də kişilərin çoxuna xas olan eybəcərliyin izini tapmaq olardı. Amma, hər ikisinin daxili dünyaları bütün gözəllikləri özündə cəmləmişdi.

Bunların bir oxşar cəhətləri də, hər ikisinin yetim böyüməkləri idi. Baysalın ata-anası, İncənin atası onlar uşaqlıq rəhmətə gediblər. Baysalın nənəsi - iindi rəhmətə gedib - böyüdü, İncəni də xəstə anası.

* * *

Həyat öz yolu ilə gedirdi. Onlar sevirdi-sevinirdi yaşayırdılar.

Hiss edirdim ki, Baysal bir az çəkinir məndən, bəzən hətta görüşləri gizlədir. Əvvəllər qardaşək münasibət qurduğum bir insanın bu hərəkətini başa düşə bilmirdim. Yaxşı ki, Baysal özü bir gün açdı məsələni. Bir-iki dəqiqə mənə diqqətlə baxıb, bu sözləri dedi:

-Əziz dostum, sən məndən heç nə gizlətmədiyən üçün sənənin həyatının qəmli çağları mənə yaxşı məlumdur. Və sənənin yaxın keçmişdə olan itgini, nələr çəkdiyini mən yaxşı bilirəm. İnan ki, sənənin sevincini arxaya qaytarmaq imkanım olsaydı, heç nəyimi əsirgəməzdim.

Mən indi başa düşdüm. Mənim nələr itirdiyimi Baysal bilirdi. İndi isə onların bu şəffaf sevgili həyatlarının mənim qəminin çoxalmasına səbəb ola biləcəyindən çəkinir.

-Sənintək dostumun və xatiri mənim üçün olduqca əziz olan İncə tək bir gözəl insanın sevinci həm də mənim sevincimdir. Sizin təmizliyiniz, saflığınız mənə qüvvə verir. Şadam sizi bir yerdə gördüyümü!

Mən bu sözləri deyib qurtarandan sonra Baysalla qucaqlaşdıq. Biz bir-birimizi gözəl başa düşdük.

* * *

Günü-gündən onların sevgilərinin necə yavaş-yavaş qanuni finala getdiyinin şahidi olurdum. Kim düşməyib sevgi kəməndinə! Şahlar, alimlər yanib eşq atəşində. Dünyanın aqibətini dəyişməyə qadirlər sevgi qabağında düz çökmüşlər!

Nə qədər xoş idi onların bir-birinə göstərdikləri nəvazişin, hörmətin şahidi olmaq! Baysalın İncəyə göstərdiyi qayğının isə həddi-hüdudu yox idi.

Hərdən hər ikisi birlikdə qonağı olurdular. Qəribə, anlaşılmaz, bir az da qəddar həyatın yolları hansı istiqamətə yönəlməyindən asılı olmayaraq, bir şeyi dərk etmişdim. Hər bir canlı məxluqun öz xoşbəxtliyini qurmaq və qorumaq yolunda mübarizə aparmaq, səy etmək hüququ müqəddəsdir!

Bəzən, mənim otağıma yığışardıq, saatlarla söhbətləşərdik, nə qədər mövzular çıxardı ortaya!

Hərdən çay qırağına gəzməyə çıxanda mən də qoşulardım. Möhtəşəm Yeniseyin sahillərində neçə arzularım, neçə diləyim səslənib...

* * *

Ölkədə baş vermiş qəzadan iki aya yaxın vaxt keçmişdi. Onu da deyim ki, bütün ölkə, o cümlədən də biz, bu dəhşətli Çernobıl qəzasını lazımınca başa düşmürdük. Sanki, hansısa bina dağılıb, yenidən qurmaq lazımdır, vəssalam! Televizorlarda təhlükənin olmadığı, hər şeyin nəzarət altında olduğu deyilirdi.

Birdən qaraja səs düşdü. Çernobila dəstə göndəririlər. Adlar yazılmış elanlar idarədə asılıb. Mən də getmişdim baxmağa. Və... Baysalın adını gördüm siyahıda.

Axşam Baysalla şəhərə çıxmışdıq. İnqanı qarşılamağa. Nə səbəbdənsə, unutmuşam, kinoya biletimiz olsa da, getmədik kinoya, getdik parka. İnqa eşidəndə ki, Baysal gedir bir aylığına Çernobila, çox-çox məyus oldu. Göz yaşları içində:

-Axı, necə? - dedi. - Bəlkə getməyəsən?

-Necə getməyim, məndən asılı deyil. Əlbəttə, xəstələnib getməmək olar, yoldaşlar nə deyirlər? Mən ki, tək deyiləm, Qarajdan iyirmi beş nəfərlik. Nə narahatçılıq, əzizim? Sənə gündə bir məktub yazacam.

Baysal əlavə etdi:

-Mən oralarda xidmət etmişəm. Hava hücumundan müdafiə hissəsində. Yəqin ona görə məni qoşublar bu siyahaya.

İnqanın gözlərindən yaş axırdı.

-Bir ay nədir ki, İnqa! Dörd istirahət günü keçəcək, mən gələcəm.

İnqa o axşamı birçə aylıq ayrılığın ağırlığından şikayətlənirdi. Kim bilirdi ki, Fələyin bəxt yazan qələmi sabahdan başlayır bu iki gənc üçün taleyi qaralamağa...

Səhəri gün iş yoldaşlarım, o cümlədən Baysal uçdular Ukraynaya.

* * *

Bir aydan artıq keçmişdi, dəstə qayıtdı. Artıq, Çernobılın gətirdiyi bəlalər ölkəyə məlum idi. Söz-söhbət bu dəhşətin nəyə qadir olduğunu xalq arasında yaymışdı.

Baysalın qayıdışı İnqa üçün bayram idi. O gələni kimi, ilk növbədə, İnqanın iş yerinə dəymişdi. Başqa cür də ola bilməzdi.

Qərara gəldik ki, Baysalın gəlişi münasibəti ilə yüngül stol açaq. Bizim otaq böyük olduğu üçün məsləhət oldu yığışaq bizim otaqda.

Açarı götürərək, İnqa otağımızı silib süpürmüş, biz gələcək ləzzətli yeməklər bişirərək, gözəl stol açmışdı. Dostlar yığıldı. Şənlik az qala səhərədək davam etdi. İnqa ilə Baysal qərar qəbul etdilər: səhər açılan tək zaqsa getsinlər, evlənməyə ərizə verməyə!

Dostlardan birisi bir otaqlı boş mənzil tanıdığını bildirdi. Onun qonşuluğunda, bizdən bir az aralı, küçənin o biri üzündə yerləşən bu bir otaqlı ev kirayə verilir. Yaşayacaqlar orada. Növbə çatana kimi. Toy günü təyin olundu, bununla bağlı məsələlər həllini tapdı. O dövrlər hər şey sadəliklə yoluna qoyulardı, buna görə də bizim üçün

hər iş asan idi.

Səhər getdilər zaqsa. Nigah ərizəsi verildi. Elə həmin gün Baysal birotəqlı mənzilin sahibin tapdı, qabaqcadan kirayə haqqını ödədi. İki gündən sonra aldı açarı.

Toy günü yetişirdi. İnqa istəyirdi toy az adamlı olsun. Ümumiyyətlə, istər Baysal, istər İnqa böyük yığıncaqları sevmirdilər. Toy gününə bir gün qalmış İnqa yaşadığı yataxanada nəyi vardı, yığdı, yüklədik avtobusa, sonra Baysalın əmlakını yığib gətirdik mənzillərinə.

İnqa öz zövqünə uyğun olaraq, mənzildə qayda yara-dırdı, bunun üçün də bizə göstərişlər verir, biz isə zara-fatlar altında onun göstərişlərini yerinə yetirirdik. Əmlakları sadə və az olduğu üçün əşyaları yerbəyer etməyə çox da vaxt getmədi. Mənzil hazır idi. İnqa axşamüstü bir siyahı hazırladı, nə almaq, nə qədər almaq.

Sabahısı günortaya yaxın hər şey hazır idi.

Adam çox deyildi, on on beş nəfər dostlar, tanışlar yığıldı. Qonaqlar həm institutdan, həm də hər iki iş yerlərindən gəlmişdilər.

Gözəl, xüdməni bir toy alındı. Olduqca şən və gözəl məclis oldu. Həmişə gözəlliyi ilə seçilən İnqa bu gün sanki, göylərdən yerə enmiş məleykə idi! Birçə qanadları çatmırdı. Geyindiği uzun ağ don ona çox yaraşdı. Həmişə höyük etdiyi gözəl saçlarını bu gün çiyinlərindən aşağı tökmüşdü. Həmin o rəsmxətt dərində olduğu kimi. Fərqi yalnız gözlərində idi: rəsmxətt dərində o qəşəng gözlər yaşla dolmuşdu bu gün isə, həmin gözlərdə gözəl gələcəklə bağlı arzular, niyyətlər dolaşdı, sevinc yağdı bu gözlərdən.

İnqanın gözəlliyi, incəliyi və Baysalın kişi kobudluğu - çopurluğu sanki, tamamlayırdılar bir-birini. İnqa Baysalla yan-yana oturaraq, yapışmışdı əllərindən. Sanki, itirəcəyindən qorxurdu.

Bu gün Baysal da başqa cür görünürdü. Bu dəmir bədənli pəhləvan bu gün ilk dəfə yeriməyə başlayan və bunun üçün də hədsiz sevinən uşağı xatırladırdı.

Bir sözlə, sevincdə, fərəhdə Baysalla İnqa sanki, bəhsə girmişdilər. Onlara baxmaq özü bir xoşbəxtlik idi.

O gündən bu iki gözəl insanlar talelərini birləşdirdilər. Qoy ulu Tanrı bütün sevnələrə kömək olsun!

* * *

İkinci növbə işləyirdim, yay olsa da, çox soyuq, yağışlı hava idi. Sibir təbiəti öz şıltaqlığı ilə həmişə fərqlənir. Yayda qar yağmaq hadisəsi çox da təəccüb doğurmur. Son reysim idi. Bir dövrəm bir saat səkkiz dəqiqə çəkirdi. Dayanacaqların birində, sənişin düşüb-minməyi üçün dayandım. Bu dayanacaq, Baysal yaşayan evə yaxın rayonda idi. Qəfildən İnqanı gördüm. Elektrik dirəyinə söykənib, bir əlində zont, mənə əl edirdi, salamlayırdı. Qoltuğunda boxca tutmuşdu. Axşam idi, yaxşı havada evdən çölə çıxmayan İnqa, bu soyuqda neynir belə gec? Tez düşdüm soruşum, bəlkə bir hadisə baş verib.

-Baysalı gözləyirəm, kurtkasını gətirmişəm qabağına.

Bir köynəklə çıxıb evdən. Belə soyuqda soyuq dəyər!..

-Çoxdan gözləyirsən?

-Bir saat olar.

-Bəlkə, bir saat da gəlmədi?

-Nə olar! Gözləyəcəm. Belə havada bir köynəklə...

Nə qədər mənə xoş oldu bu sözləri eşitmək! Bu gözəl qayğının, xoş məramlı narahatçılığın şahidi idim.

Dövrəni başa vurdu. Artıq növbəm başa çatmışdı. Yol vərəqini bağladım. Yol aldım qaraja. Birdən yadıma İnqa düşdü. Düşündüm ki, yolda ola bilər hələ. Üzümü saldım bu küçə ilə. İnqa durmuşdu həmin yerdə. Dayandım bir qıraqda, qapını açıb içəri çağırdım. Soyuqdan əsə-əsə girdi içəri.

-Sən yolundan qalma, Azad. Get, mən gözləyəcəm.

-Otur, qızın bir az. Bir yerdə gözləyirik.

Hansı avtobus dayanacağı yaxınlaşdı, İnqa qaçırdı baxmağa. Heç iyirmi dəqiqə keçmədi, Baysal düşdü dayanacağıda. Bu iki gözəl insanın indiki görüşmələrini bir kənar adam görsəydi, düşünürdü ki, İnqa ilə Baysal yeddi ilin həsrətində. Onların bir-birinə olan qarşılıqlı hörməti, sevgini gizlətmək mümkün deyildi, insan gücü aciz idi bu gücün qarşısında. Sanki, iki ürək tilsimə düşmüşdü, bu tilsim qəribə üzlü tilsim idi. Bir ürəyin həsrəti, bir günlük, bir saatlıq iztirabı eyniliklə qonurdu ikinci ürəyə. Bu iki ürək arasında məsafə yox idi. Gözəl, təmiz sevgi iki ürəyi öz oduyla yandırır küllə etmiş, yerində iki bədənə məxsus vahid bir ürək yaratmışdı.

* * *

Adi günlərdən biri idi. Payız təzəcə girmişdi. Dərslər bir neçə gün olardı ki, başlamışdı. İşim birinci növbə idi. Artıq saatlara qalmaq istəmirdim, həm də məşində müəyyən təmir işləri görülməliydi deyə, növbəmi cədvəl üzrə başa vurdu və axşamüstü saat beşə yaxın girdim qaraja. Növbətçi mexanikimiz təəccüblə,

-Səndən çıxmayan iş, bu gün tez yekunlaşmışan, - deyərək, məşini qəbul etdi.

-Biz paxıl deyilik. Qoy, başqalarının da imkanı olsun işləyib pul qazanmağa! - zarafatla cavab verdim.

Avtobusu sürdüm dayanacaq yerinə. Yol vərəqini dispetçerin pəncərəsinə ötürdüm. Çıxdım bayıra.

Baysal, həmişə gündüz işlədiyi üçün, saat beşin yarısı, uzağı beşdə qurtarırdı işini. Mən qarajdan çıxanda, onların briqadası artıq getmişdilər. İnstitutdan çıxanda onsuz da, görüşəcəkdik.

Gəldim evə, yuyunub "diplomat" adlanan çantamı götürüb çıxdım. O vaxtlar diplomatla gedirdik dərəcə, moda belə idi. Həm də kitab-dəftərlər rahat otururdu ora.

Məktəbə adi marşrutla gedəcəkdik. Çıxdım dayanacağına. Bizim parkdan olan "İkarus" markalı avtobusa mindim. Sürücü tanış idi. Zarafatla:

-Piyadasan, Azad? Tələbəvozun bu gün dincəlik, deyəsən?

-Hə, bu gün sənişinəm.

Dərs başladı, İnqa hələ yox idi. "Yəqin, düşünülər, mən avtobusla gedəcəm. Məni gözləyiblər və gecikiblər", - deyə düşündüm öz-özlüyümdə. Bu variant mümkün idi, bir dəfə olmuşdu belə.

Bir saat keçdi, İnqa gəlmədi. Dərs qurtardı, dayanacağına çıxdım tezcə. Bəlkə, Baysal tək gəlib?

Xeyr, İnşaat institutunun tələbələri çıxdılar, tanış dostlardan soruşdum, onlar Baysalın bu gün dərəcə gəlmədiyini dedilər. Mən bilən, oxuduğumuz birinci gündən ilk dəfə idi ki, istər İnqa, istər, Baysal dərəcə gəlməmişdilər. Nə isə ürəyimdə böyük narahatçılıq əmələ gəlmişdi. Yəqin ki, nə isə baş vermişdi, amma nə, onu bilmirdim.

Onların yaşadıkları yer yolun, demək olar ki, üstü idi. "Neftebaza" adlı dayanacağıda düşdüm, üz tutdum onların binalarına tərəf. Yoldan üç yüz-dörd yüz metr məsafə idi. Evin yanına çatanda onların pəncərəsindən işıq gəlmədiyini gördüm. Saat on bir idi, bəlkə yatıblar, hər ikisi səhər işə gedəcəklər. Bəs onda instituta nə səbəbə gəlməyiblər, həm də, hər ikisi. Qalxdım üçüncü mərtəbəyə. Nə olacaq, o yansınlar. Qapını yavaşca döydüm. Cavab gəlmədi. Başladım bərk taqqıldatmağa. Xeyri olmadı. Yüz faiz əmin oldum ki, evdə heç kim yoxdur. Bəlkə, harasa qonaq gediblər?

Çıxdım binadan. Nə etmək olar, ayrı yol yoxdur əlaqə saxlamağa. Sabah görüşürük, bir şey bilərəm.

* * *

Səhərlər mənim işim tez başlayırdı. Saat beşə on beş dəqiqə qalmış qaraja getmək üçün növbətçi avtobusa oturdum. Beşdə qarajda olurdum. Yol vərəqini, almaq, yağını yoxlamaq, yanacağını tökmək yarım saat vaxt alırdı.

Bu gün də elə həmişə olduğu tək erkən çıxdım evdən. Altının yarısı çıxdım qarajdan. Məşini bir başa sürdüm Baysalın qalan binanın qabağına. Çıxdım yuxarı. Qapını ehtiyatla döydüm. İçəridə səs gəldi. Qapını İnqa açdı. Gözlərindən ağladığı hüss olunurdu.

İçəri keçdim.

-Nə olub, İnqa? Hanı Baysal?

-Bədbəxtçilik baş verib bizə, Azad!

Dünən günortadan sonra işdə Baysalın baş hərlənməsi olub. Xəstəxanaya getməyib. İcazə alıb gəlib evə. Bir iki saat uzanıb, deyəsən yaxşı olub. Axşam hər ikisi instituta hazırlaşdılar. Evdən çıxmaq vaxtı Baysal hansısa tapşırıq bir də göz gəzdirmək məqsədi ilə dəftəri açıb baxmaq istəyəndə, qəfil burnundan qan axılıb, tökülüb dəftərin üstünə. Qayıdıb uzanıb divana. Alnına yaş dəsmal qoyub. Qan axımı kəsib. Bir saat uzanıqlı qalandan sonra ayağa durub, yenidən qan axıb. Təciliyardım çağırılıb. Axşam saat doqquzda gediblər xəstəxanaya. İnqa bütün gecəni orada olub. İndi gəlib. Xəstəxanaya bəzi şeylər aparmaq lazımdır.

Mən dəmir bədənli Baysalın səhətinin pisləşməyini ürəyimdə dərhal Çernobil səfəri ilə əlaqələndirdim. Artıq, Çernobil dəstəsi ilə bağlı bu ikinci hadisə idi bizim

qarajda. Bizim xətdə işləyən bir sürücü yoldaşımı bu günlərdə sürücülükdən azad edib keçirttilər yüngül iş. Həmin yoldaş bircə ayın içərisində arıqlamış, sifəti isə sap-sarı olmuşdu. Həm də qüvvəcə çox zəif idi. O da Baysalla bir dəstədə olmuşdu.

Xəstəxanada görüş iki saat günorta, iki saat da axşamüstü olduğu üçün, indi getməyin mənası yox idi. Danışdıq ki, günorta gələcəm, gedərik xəstəxanaya.

Günorta xəstəxanada idik. Baysal özü çıxdı qabağımıza. Qucaqlaşdıq. Çalışırды özünü gümrah göstərsin.

-Hə., belə-belə işlər, qardaş. Baysal da tanıdı xəstəxananın yolunu, - Üzünü tutdu İnqaya,- sən gərək qardaşımı işindən etməyəydin.

-Deyəsən, fikrin bizi qorxutmaqdı sənin. Burax belə işləri.

-İnanın, ilk dəfədir yatıram xəstəxanada.

-Necəsən, danış, gərək.

-Üç dəfə sistem qoşdular, hansısa mayeni yeritdilər canıma. İndi əlayam. Dünən başı aşağı çox işlədim, ona görə oldu bu işlər. Günah özümdədir. Fasiləsiz olaraq, iki avtobusda şitləri dəyişdim. İki saat yarım, üç saat başı aşağı durmaq çətin işdir.

Baysal bir müddət xəstəxanada qaldı. Gündə gəlib gedirdim. Ümumi səhhəti yaxşı görünsə də, mən onun sifətində hansısa sarı rəngin izi əmələ gəldiyini görürdüm. Dostum ümumiyyətlə qarayağız insan idi. Yəqin, olsaydı ağ bədənli, bu sarı rəng özünü daha tez biruzə verərdi.

Bir gün xəstəxananın görüş zalında oturmuşduq, İnqa yanımızda yox idi. Baysal mənə dedi:

-Bilirsən, Azad, nəyə heyfislənirəm - İnqayla evlənməyimə! O gözəl insanı bədbəxt etdim... Ömrüm qırıla bilər.

-Qardaş, hər şeyi faciyyəyə çevirmə. Nə olar, insan xəstələnər də... Sizdə hər iş əla olacaq. Sən inan, yalnız inan!

-Mən belə başa düşdüm ki, ciyərlərim, böyrəklərim pis vəziyyətdədir. Hətta, beynim də şüalanmanın izini saxlayıb özündə.

-Hər nə olsa da, müalicə yolu var ki!

-Müalicə yolu var, edirlər də. Bəlkə də mənim səhhətim yaxşı olacaq. Amma, uşağımız da olmaya da bilər.

-Sən özünü az qorxut, bilirsən ki, ən ilk müalicə sənin özünün daxili inamındır, Baysal! Nikbin ol!

-Yaşayaq, baxarıq.

Bir neçə gündən sonra xəstəxanadan çıxdı. Gümrah görünürdü. Amma, Baysalı da keçirttilər yüngül iş, yüngül iş cədvəlinə.

İnsan qayğıkeşliyinin sərhədi olmaya da bilirmiş! Siz görəydiniz İnqanın Baysala göstərdiyi qayğı! Bu gözəl qadının qəlbinin aynası olan təmiz, saf gözləri ilə öz ərinə baxışları bir əsər idi, bir dünya idi. Nə qədər hörmət, nəvaziş vardı bu baxışlarda!

* * *

Vaxt gedir, günlər keçir, həftələr bir-birini əvəz edir. Baysalın gün-gündən zəifləməyini, səhhətinin pozulmuş olduğunu daha görməmək mümkün deyildi. Onun anadangəlmə qarayağız olmağı indi üzünün saralmasını gizlədə bilmirdi. Bundan əlavə, arıqlamağı da göz qabağında idi. Bu güclü insan hər şeyi başa düşsə də, ruhdan düşmüşdü.

-Qərara gəlmişəm: sabahdan başlayıram köhnə işimə - idman zalında fəaliyyətə. Gərək, elə gələn gündən məşğul olaydım. Ona görə də mənə axşamlar görmək istəsən, gələrsən ora.

Mətbəxdə oturub çay içirdik. İnqa yox idi, deyəsən, mağazaya getmişdi.

-Düz edirsən, yoxsa, təmiz tənbel olub getmişən.

-İkicə ay məşğul olum, qayıdacam həmin formaya. İdman böyük qüvvədir, qardaş.

-Əla fikirdir, konkret nə ilə məşğul olmaq fikrin var?

-Elə hər şeylə. Ştanq, turnik, nə var hamısı ilə.

-Əlbəttə, lazımdır. Tez də düzələcəksən. Axı, sən idmançısan.

Bir neçə gün keçdi. Hər ikisi qonağım idilər, mənim otağında oturub söhbətləşirdik. İnqa Baysalın çiyinə söykənib, bizə qulaq asırdı.

-Biabırılıqdı, qardaş. Tam yadırgamışam idmanı.

-İdmanı necə yadırgamaq olur?

-Əvvəllər qaldırdığım ştanq yükünün yarısını qaldırıram indi!

Baysal danışanda nəzərim onun masanın üstündə çarpazladığı əllərinə düşdü. Bir vaxtı polad olan barmaqlar, pələngi xatırladan pəncələr indi arıqlamış, uzunlaşmış, sanki sənətkar bir pianoçunun əllərinə çevrilmişdi. Baysal baxışlarını görüb, sanki, utandı. Əllərini götürdü stolun üstündən.

-Amma, artıracam ştanqı. Özümə söz vermişəm, günə beş kilo artıq qoyacam. Sən ki, tanıyırsan mənə!

Əllərinə nəzər saldığım görə peşiman oldum.

* * *

Sabah yeddi noyabr olacaqdı. Dövrümüzün ən böyük bayramına hazırlıq gedirdi. Bütün bu böyük ölkə bayram donuna bəzənmişdi. Hər il 7 noyabr günü bizi hansısa müəssisələrə təhkim edirdilər. Səhər saat səkkizdə avtobuslar yığılardı zavodların, fabriklərin qabağına. Gözəl və yaraşlıq geyimlər geyinən fəhlələr, idarə işçiləri əllərində bayraqlar, ala-bəzək şarlar, şüarlar dolardılar avtobuslara. Aparardıq o biri sahələ. Nümayişlər həmişə orada olurdu. Nümayiş qurtaranda, həmin vətəndaşları yenə qaytarardıq götürdüyümüz yerə. Bu dəfə mən bilirdim ki, mənə zavoda təhkim ediblər.

Axşam Baysalla İnqaya təklif etdim ki, gəlim sizin dalınızca, oturub gedirsiniz mənə. İnqa:

-Yox, mən öz kollektivimizlə gedəcəm. Kim nə aparacağı danışılıb. - dedi.

Təklifimi Baysal da qəbul etmədi:

-Mənsə getməyəcəm bu il nümayişə. İdman zalı boş olmağından istifadə edəcəm. Gedəcəm məşqə. Yoxsa, gəlirsən, gözlə, kim nə boşaldacaq.

İndi, illər keçib, düşünürəm: heç olmasa, 7 noyabrda onu özümle nümayişə apara bilsəydim, görəsən qisməti nə olacaqdı?

Səhər tezdən gəldik zavodun meydançasına. Güzəl geyimli, əllərində al-əlvən şarlar və şuarlar tutan insanlar doldular avtobuslara. Getdik lazım olan meydana. Hər şey lazım olunan tək keçdi. Xalq gözəl əhvali-ruhiyyə ilə nümayişə qurtardılar. Sənişinlərimizi düşürüb gəldik parka. Avtobusu öz yerinə qoydum, yol vərəqinə qeydlər edib gətirdim dispetçərə. Yol vərəqini verib aralanmaq istəyirdim ki, dispetçer:

-Dayan, Azad! - dedi, - Zəng edib, sənə bildirməyimi xahiş etdilər ki, dostun düşüb xəstəxanaya. Xəstəxana - filan, şöbə - filan!

-Kim idi zəng edən, demədi ki?

-Qadın idi, deyəsən, ağlayırdı...

Evə getmədim. Nəsə hadisə olduğunu hiss edirdim.

Üz tutdum xəstəxanaya. Bu gün bayram günü idi və ona görə də xəstəxana boş idi. Çərrahiyyə şöbəsinin qəbul otağına girdim, qəbul saati olmadığı üçün bura bağlı idi. Getdim növbətçi oturan yerə.

-Bağışlayın mənə bura təzə daxil olmuş bir xəstə barədə məlumat verə bilərsinizmi? Adı bu, фамиli bu.

Baxdı dəftərə.

-Bəli, buradadır. Palata 7. Bu gün onun yanına düşə biləcəyinizə güman yoxdur.

-Niyə, bilmək olarmı?

-Qərar qəbul etsələr, əməliyyat olacaq. Onurğa sisteminə zədə!

Onurğa! Beyin kütləsi bədənin kompyüturu, onurğa onun dayağı. İlahi, kömək ol hamıya!

Qapını açıb çölə çıxdım. Bir az gəzişmişdim ki, İncanı gördüm. Bu gün gördüyüm İncə dünən gördüyüm insan deyildi! Bu günkü gündə, bircə günün içində nə qədər dəyişmişdi, qocalmışdı, səsi xırıldaırdı. Yuxarıda imiş, xəstənin otağında.

Bircə ifadəsini başa düşə bildim:

-Belini sındırıb! - İncə hönkürüb ağlayırdı.

Bu iki kəlmə məni sanki, kəsdi ortadan! Bu pis xəbər, üstəgəl İncanın ağlamağı, mən dözə bilmədim, özümdən asılı olmayaraq göz yaşlarım axdı. İki cavanın burada boyun-boyunu verib göz yaşları tökməsi heç kimi təəcübləndirə bilməzdi. Bura xəstəxananın həyəti idi...

Hadisə idman zalında baş verib. Çox güman ki, Baysal ştanqa qaldıra biləcəyindən ağır olan yük qoyub. Qaldıra bilməyib, ya büdrəyib, hər nə olubsa, ştanq düşüb üstünə.

İki insanın onsuz da ağır olan həyatında daha ağır günlər başladı. Radiaktiv şüalanmanın güclü təsirinə məruz qalmış bədən bu zərbədən sonra sağalmaq, ayağa qalx-

maq şansını endirdi sıfıra. Həkimlərin müalicə məqsədi ilə bir ay çalışmaları onunla qurtardı ki, Baysalı uzanıqlı vəziyyətdə gətirdik evə. Qalxmaq, gəzmək imkanını itirmiş bir insan nələr düşünürdü ürəyində? Bir vaxtları klubda böyük skameykayı əlində çöp kimi fırladaraq bir qoşunun üstünə yeriyən pəhləvan bədən bu gün alt paltarını özü dəyişə bilmirdi. İgid insanın, mərd dostun, etibarlı və sevimli ərini final nöqtəsi bu idimi..?

* * *

Axşamlar yoldaşlarla tez-tez gedirdik Baysala baş çəkməyə. İstirahət günləri isə gündüzdən orada olardıq. Çalışardıq onların bu çətin həyatlarına bacardığımız qədər müxtəliflik gətirək. Həm də, İncaya kömək üçün Baysala nəsə verməyə, qulluq etməyə çalışırdıq.

Nə qədər desək də, İncə institutu atdı.

-Kim qulluq edəcək Baysala? Mən necə atıb gedə bilərəm dərsə!

-Mən köməkçi taparam!

İş yerimizdə bir süpürgəçi qadın vardı. Olduqca xoş xasiyyət, mehriban bir insan idi. Mən onunla danışdım, müəyyən əmək haqqı almağı şərti ilə razılaşdı həftənin dörd-beş günü günortadan sonra Baysala qulluq etməyə. Xərcini mən götürürdüm üstümə. İncə razılıq vermədi ki, vermədi.

-Ərimə özüm qulluq edəcəyəm!

-Axı, köməkçi olsa, sən dərsə gedə bilərsən, İncə!

-Azad, yox! Bir də yox!

Yanvar ayının sonu çatırdı. Bazar günü idi. Yenə gəlmişdim Baysala baş çəkməyə. O yandan-bu yandan danışdıq, durub getmək vaxtı çatdı. Ayaqqabımı geyinirdim ki, hıçqırıq eşitdim. İncə mətbəxdə ağlayırdı. Mən yaxınlaşdım, barmağımı dodaqlarının üstünə qoydu, yəni: "Sakit dur, heç nə demə!" Yəni, onun ağladığını Baysal bilməsin. Ürəyimdə dünyaya söyə-söyə çıxdım bayıra...

Marşrutumda işləyirdim. Dünən onlara gedə bilməmişdim. Saat on-on bir radələrini olardı, qrup yoldaşım, İncanın rəfiqəsi girdi salona. Sürücü ilə salon arasında olan şüşə arakəsmədə açılan pəncərə vardı. Açdım pəncərəni, yaxınlaşıb salamlaşdı.

-İncə xəstəxanaya düşdü! - dedi.

-Necə xəstəxanaya? Nə olub?.

Sən demə, İncə yeddi ayın içindəymiş. Neçə vaxt varmış ki, ağrıyırmış. Dünən ağrı güclənib, aparıblar xəstəxanaya. Oradan yataqxanaya zəng edib, rəfiqəsini çağırılıb.

-Axşam və bu səhər baş çəkmişəm, İndi bir-iki lazımı əşyalar var, götürüb yenə gedəcəm xəstəxanaya.

-Görəsən, həkimlər nə deyir? Uşaq barədə nə düşünürsən?

-Uşaq barədə bir məlumatım yoxdur. Yəqin bu gün bilərəm. Amma, düşünürəm ki, uşaq qalmayacaq. itirəcək uşağı. İncə özü də bilir.

Axırda əlavə etdi.

-Səni xəbərdar etməyimi istəyirdi.

Günorta yeməyinə ayrılan vaxtı getdim doğum evinə. Palatanın yerini bilirdim. Pəncərəyə üzümü tutdum, çağırdım. Qonşu otaqdan kimsə boyladı. İşarə ilə xahiş etdim ki, qonşu otağı çağırınsınlar. Bir az keçmiş İnqa gəldi pəncərənin qabağına. Balaca gözlüyü açdı. Yerdən ikinci mərtəbə ilə danışmaq çox asandır, elə bil, yan-yana durursan Amma biz danışa bilmədik. Daha doğrusu, mən danışdım, İnqa nədənsə dönmüşdü heykələ.

-Salam, İnqa!

Əli ilə salamlaşdı.

-Necəsən?

- ... sükut!

-Həkim nə deyir?

- ...

-Nə vaxt gəlirəm dalınca səni evinizə aparım?

- ...

-... - Mən də susdum.

İnqa şüşəyə yapışmışdı. Ağlayırdı.

-Ağlama, İnqa...

-...

Yalvarış dolu baxışlar nəşə danışdı...

* * *

İşi başa vurub tələsik getdim Baysalgilə. Qapını açdım, girdim içəri.

-Yaxşı ki, gəldin, Azad! Bilirsən nə gəldi başımıza?

Dedim:

-Bilirəm. Narahat olma, hər şey yaxşı olacaq.

-Yazıq İnqa! Görəsən necədir? Bir baş çəkməyin pis olmazdı, bəlkə nəşə kömək lazımdır.

-Getmişdim, bir dəyişiklik yoxdur. Rəfiqəsi də yanındadır. Narahat olma, lazım olsa, mənə xəbər edəcəklər.

-Heç olmasa İnqanın işləri yaxşı olaydı, uşaq son ümididir.

Gecənin yarısınıncan oturdum. Baysalın yeməyinə kömək etdim. Onun narahatçılığı çatmışdı son həddə. Saat üç olardı, durdum ayağa.

-Gedirsən? - dedi. Gözlərində təşviş gördüm.

Ürək ağrısı götürdü məni. Pəhləvan tərپənışli bir insanın bu günə düşməyini görmək nə qədər ağır idi! Ney-nəmək olardı.

-Mən gedim, sən narahat qalma, səhər açılınsın, sənə xəbər gətirəcəyəm, - deyərək çıxdım

-Gözləyəcəm, - arxadan zəif səsini eşitdim.

Sabahın açılmasına az qalmışdı. Dan yeri sökülür, üföqlər rəngini dəyişərək tədricən qızarırdı. Təsədüfə maşınlarla iş yerinə gəlib çıxdım. Avtobusu götürüb xəttə çıxmalıydım. Fikrim dispetçerlərlə danışib iki-üç saat icazə almaq, doğum evinə dəymək, sonra Baysalı görmək idi. Dispetçer qızları dilə tuta bildim.

"Doğum evi yəqin ki, onsuz da bağlıdır", - düşündüm. Gəldim yataqxanaya. Bu gecəni heç beşcə dəqiqə yatmamışdım. Gənc orqanizm üçün bir gecə yatmamaq necə də

asan imiş!

Əl-üzümü yudum. Çaydanı doldurub qaynatdım. Çay içib çıxdım. Saat doqquz olardı ki, doğum evinin qarşısında dayandım. Bəzi pəncərələrdən işıq gəlirdi.

-İlahi, heç olmasa İnqanın vəziyyəti yaxşı olsun, uşaq barədə çətinliklər olmasın. Yazıqdırlar hər ikisi.

Yaxınlaşdım ki, girəm içəri, arxadan səslədilər. İnqanın ən yaxın rəfiqəsi idi. Salamlaşdıq.

-Sabahın xeyir, - dedim, - Gedək görək, Taley kimi verib bizim dostlara!

-Çox sevinməyə dəyməz, Azad. Məyus edici xəbər var... - rəfiqəsi az qala ağlayacaqdı.

-Nə olub, nə məyusluq?

-Dünən axşamüstü mən burada idim. İnqanın uşağı ölü doğuldu.

-İlahi, bəla niyə tək gəlmir insana! - Mənim azərbaycan dilində dediyim bu sözlər haray tək, şəhərin təzə açılan səhərinin sakitliyində əks-səda verdi.

Rəfiqəsi dilləndi:

-İnqa evə getmək istəyir, indi buraxacaqlar, aparaq evə.

Bir az keçmiş, bənizi saralmış İnqa rəfiqəsinin qolunda çıxdı çölə. Bir vaxtları gözəlliyi ilə seçilən, daxili gücü ilə başqa qızlardan fərqlənən İnqanı tanımaq olmurdu. Onun arıqlamış, saralmış üzünə iztirab yazılmışdı, kədər yazılmışdı. Özümü itirmişdim, söz tapa bilmirdim. Qolundan tutub oturdum salona. Gəldik evlərinə.

-Siz gedin, - dedi. - Mən özüm deyəcəm Baysala! Siz çıxın gedin, mənim əzizlərim! - Amma, sən, - üzünü rəfiqəsinə tutdu, - günortayacan hökmən gəl bizə, bir az köməyin lazım olacaq.

* * *

Növbəti ilin fevralında Baysal köçdü dünyadan. Həyatdan aldığı zərbələrə dözə bilməyən bədən daha tab gətirə bilmədi, məchul bir gücə təslim oldu.

İş xəttində olmayan avtobusların uzun dəstəsi aramsız siqnallarla onu son mənzilə yola salırdı. Siqnalın səsinə-küyündə yanib kül olmuş arzuların - istəklərin, nakam məhəbbətin naləsi itib- batmışdı. 19 yaşlı qarı - bəli, mən səhv salmamışam - 19 yaşlı bir qoca qarı söykənmişdi mənə. Dilsiz-ağızsız, yalnız inildəməyə gücü çatan hey-siz. bədbəxtliyə düçar iki aya qocalmış qız-qarı...

* * *

İnqa özünə gələ bilmirdi. Saatlarla susur, bəzən verilən suala cavab vermirdi. Kimlərsə incimışdi, İnqanın susmağını saymamazlıq tək qəbul edənlər də olmuşdu. Axı, daxilində dağ boyda dərdi gəzdiren bir insanın həmsöhbət olmağı, gülümsəməyi asan idimi? Onun hər baxışı, hər "ah" çəkməyi yalvarış idi, köməyə çağırış idi. Mənim üçün çox ağır idi bütün bunların şahidi olmaq.

Bir aydan artıq keçmişdi ki, İnqa üçün təcili yardım çağırmaq lazım gəldi. Feldşer müayinə edə-edə:

-Nə yemisən? - dedi.

-Heç nə...

-Haçan, heç nə?

-Bilmirəm!

Biz də bilmirdik.

İndi İnanın vəziyyəti çətin idi. Təzəcə ailə həyatına qədəm qoyan gənc qadının aldığı aramsız zərbələr, ər itgisi, ilk uşağının itgisi onu az qala dəli olmağa gətirib çıxarırdı. Nə qədər çalışsaq da, İnanı evdən bayıra çıxarmaq, nəyləsə başını qatmaq mümkün deyildi. Vaxtilə dünya gözəli adına layiq sayıla biləcək bir qız, indi, sözün həqiqi mənasında quru cəsədi xatırladırdı. Onun xarici görkəminin nə dərəcədə dəyişməsinə sözlə ifadə etmək çətin məsələydi. Nə yeyirdi, bilən yox idi. O qədər ağlamışdı ki, göz yaşları yox idi, səsi də ki, yalnız pıçılı idi.

Arada iki dəfə bayıra çıxara bildik, amma, köməyi olmadı. Qrupumuzda adam qalmamışdı, hamısını İnanın yanına gətirmişdik. Düşünürdük, dost-tanışları görmək, bəlkə ona ruhi dəstək ola, qəm-kədəri unudura. Heç nə dəyişə bilmədik.

Axır bu qərara gəldik ki, anasını çağırmaq. Bilirdim ki, anası xəstədir, elə varlı da deyil. Məsləhətləşib, aviaposta ilə bir məktub yazdıq, vəziyyəti başa saldıq. Hər ehtimala qarşı, yığışib yetmiş beş manat da pul göndərdik. Əgər yol pulu olmasa, istifadə etsin.

Haradasa, on-on iki gün keçmiş, anası gəldi. Qırx-qırx iki yaşlı, arıq, amma gözəl, orta boylu bir qadın idi. İnanın bu vəziyyətini görəndə az qaldı dəli olsun.

-Mən dünya gözəli böyüdüb yola salmışdım, boylubuxunlu, gözəl həyata layiq. Nə görürəm, Allah! Qayıdaq, qayıdaq öz evimizə, bala. Sənə yaşamaq lazımdır.

İki-üç gün idi, Zina xala gəlirdi. Üçüncü axşam dərsin biri olmadığı üçün institutdan tez çıxdı. Belə qərara gəldik ki, İnağa baş çəkək.

Bir xeyli oturdular onlarda. Anası istəyirdi İna qayıtsın evlərinə. Amma, nə vaxt ki, anası İnanın onunla qayıdub getməyi barədə bir söz deyəndə İna dəli olurdu. Bircə ifadəni təkrar edirdi:

-Yox! Yenə, yox!

Xeyli oturdular, artıq dağılışmaq vaxtı idi. Evə getməyə hazırlaşdım ki, anası da mənimlə qalxdı ayağa, çıxdı çölə.

-Mümkünsə, onca dəqiqə dayana bilərikmi?

-Buyurun, əlbəttə! - dedim.

-Azad, oğlum, belə başa düşürəm ki, sən İnanın xatirini çox istəyirsən, ona pis həyat arzulamazsan? - Zina xala sanki ağlayacaqdı!

-Bu nə sözdü, Zina xala! Əgər İnanın sevincinə səbəb ola biləcək hansısa bir yol, bir səbəb tanısaydım, inanmıyım var verməyə hazır olardım.

-Elə bir yol var! - Zina xala dedi.

-Deyin, Zina xala. Məndən nə asılıdırsa, edəcəm.

-Mənə kömək et. İnanı yola gətirək. Sən görürsən

onun düşdüyü vəziyyəti. Hamı bir il qabaqkı İna? Bir dəri, bir sümük, belə getsə pis olacaq, çox pis olacaq işlər.

Bu həqiqət idi.

-Azad, səni demirəm, bu diyarda İnanın başqa heç kimsəsi yoxdur, həyat yoldaşı sağ deyil. Bu dərdəndən, bu dəhşətdən onu aralamaq lazımdır. İna səni öz yaxını sayır. Bu üç gündə sənə necə inandığını, güvəndiyini gördüm. Sənə qulaq asır, sənə güvənir. Kömək et, kömək et, xilas edək mənim qızımı!

Arvad ağlayırdı.

-Getsin, bircə illiyinə getsin. Hətta, yarım il olsun. Sağalsın, dərdəndən azad olsun, yenə qayıtsın!

Mən indi başa düşdüm Zina xalanın məqsədini. Bu insan Anadır, övladını xilas etmək istəyir! Nə olar, bəlkə də belə yaxşıdı. Yarım il, bir il İna üçün kömək olardı.

-Bilmirəm, İna mənə qulaq asacaqmı, nə dərəcədə mənim sözüüm keçəcək, bilmirəm. Amma, İna icazə verdiyi qədər başa salmağa çalışacam, xahiş edəcəm, inanın!

-Bax, sabah saat neçədə gələ bilərsən?

-İstəyirsiniz nahar fasiləsində, istəyirsiniz, axşam saat beşdə.

-Gəl, oğlum, gəl. Beşdə gəl. Naharda gəlsən, tələsərsən. Gəl işdən sonra, beşdə. Gəl başa salmağa çalış. Mən neynəyim, bala, gücüm çatmır.

Mən söz verdim.

* * *

İnanın çıxıb buradan getməsi iki tərəfli və ağır sual idi. Bir tərəfdən, əgər, qəlbimin dərinliyində axtarış aparsaydım, yəqin, görərdim ki, İnanın anası ilə getməsinə mən istəmirəm! Mənim üçün əziz olan bir insanın, dostun çıxıb getməsi ağır idi, istəmərdim mən bu ayrılığı!

İndi bu günümüdə o illərə mən başqa müstəvidən baxıram. O vaxtlar çox suallara otuz il sonranın baxışları ilə baxmaq qeyri mümkündür. Bir də ki, hər bir insanın hərəkətini başa düşməyin ən yaxın yolu, o insanın qəlbini görmək, ürəkdə yaşanan səbəbləri başa düşməyə çəhd etməkdir.

Bu, sualın bir tərəfi, qaldı, ikinci tərəfi.

İkinci tərəfdə isə, İnanın yaxşı yaşamaq şansı, bu ağır dərdin-bəlanın dərin izlərini unutdurmağa şərait yaratmaq imkanı durmuşdu.

İnanın, bu gözəl və cəsur qızın yenidən ayağa duracağı üçün onun bu yerlərdən uzaqda olmağı lazım idi. İna dəyişməliydi mühitini, ətrafını. Yoxsa, belə getsəydi, bir neçə ay keçməmiş İnanın həyatı sona çatacaqdı...

Uzun görünsə də, bir il tez keçəcəkdi...

* * *

Səhəri günü, axşamüstü gəldim onlara. İki nəfər idilər, rəfiqəsi - qrup yoldaşımız, bir də İna özü. Anası yox idi. Yəqin, istəyib ki, biz rahat danışa bilək. Ona görə, gedib harasa.

Salamlaşdıq.

-Necəsən, İna? Çöldə yazdır, sən qapanıb oturmu-

san! Quşlar oxuyur, dur gedək, qulaq asağ.

-İstəmirəm, qoy mənsiz oxusunlar.

-İnqa...

-Bilirəm, nə deyəcəksən! Mən getmək istəmirəm.

-Mənim ilk sözüüm çölə, təmiz havaya çıxmaq məsləhəti oldu. Sən çölə, bayıra çıxmaq istəmirsən. Sən getmək istəmirsən. Axı bizə də demirsən nə istədiyini!

Diqqətlə mənə baxdı. Dəyişməyən, yalnız gözlər idi, baxışlar idi.

-Azad, mən sənə inanıram və tam etibar edirəm. Ona görə də bir sual verəcəm sənə. Bu sualı rəfiqəm də vermişəm: Sən mənim bu şəhərdən, sizin həyatınızdan silinib getməyimi istəyirsənmi? Azad istəyirmi İnqanın getməyini?

Bəli, sual olduqca düz-düzünə qoyulmuşdu, cavabı da elənçi olmalıydı. İnqa sual verməyi bacarırdı.

-Mən sənə yenidən gülməyini istəyirəm. Get evinizə, qoy həyatında yeniliklər yaransın.

-Axı, mən getsəm ən qiymətli nəyim var, burada qalır, siz burada qalırınsız. Bir də ki, həyat mənim gözümdə qiymətini çoxdan itirib. Yaşamağım, yaxud, yaşamağım mənim üçün vacib rol oynamır.

-Ona görə də, dəyiş həyatının dəyərlərini. Səni dərd çəkən görmək bizə ağırdır. Get, beş-altı ay qal evinizdə, özünə gəl. Sonra gələrsən. Nə vaxt istəsən, əlaqə yarada bilərsən bizimlə. Anana yazığın gəlsin. Bizə də yazığın gəlsin! Bayaq sual verdin: Azad istəyirmi İnqanın getməyini? Sualına sualla cavab verəcəm: İnqa istəyirmi Azadın dərdinin azalmağını, ürəyinin yükünün yüngülləşməyini? Mən sənə yenidən özünü gözəl qız olan İnqa olmağını hiss etməyini istəyirəm. Mən istəyirəm, bir vaxtı rəsmxətt dərində gözəl saçlarını çiyinə tökmüş həmin İnqanı görüm!

Həmin pəsmxətt dərini yada salmağım İnqanı tam dəyişdirdi. Gülümsəməyi çoxdan yadırgamış üzündə bir sevinc hissi yarandı.

-Sağ ol, Azad! - deyə bildi.

Göz yaşları yayılmış üzündə təbəssüm yarandı.

Birdən başını dik qaldırıb mənə baxdı. Xəyallarında nəyisə araşdırırdı. Sual vermək istəyirdi, baxışlarından görünürdü.

-O vaxt saxladığın şəkil..., dururmu həmin şəkil?

-Durur!

-Niyə onda sən heç nə demədin mənə? Niyə o şəkildəki qızın sənə həyatın üçün yox olduğunu, şəkilin yalnız xatirə olduğunu demədin? Niyə sən məni başa salmadın? Axı, sən bilməliydin..!

-Mən düşünürdüm ki, sən başa düşməsən, İnqa! Kədərimi, fikirlər çəkdiyimi görürdün. Yoxun yasını saxlayırdım və düşünürdüm bilirsən! Yadındamı, sən mənə qəmlənməməyi məsləhət edirdin?

-Mən bilmirdim şəkil sahibinin yoxluğunu. Aylar, il-

lər!.. İlahi! Niyə sən məni onda başa salmadın!

Və ağladı. Həm də ucadan. Sınımış taleni, ərini, uşağını, itirilmiş illəri ağlayırdı. Bu göz yaşları həm də gizlincə ürəkdə yaşayan, çalışıb - çapalayıb çıxmağa çalışsa da, sinədən kənara çıxma bilməyən bir nakam məhəbbətə ağı deyirdi... Bu haraya dözmək mümkün deyildi.

Göz yaşları içində nəşə pıçıldayırdı. Sinəmdə, beynimin içində hər şeyin bir-birinə qarışdığı üçün heç nə eşitmirdim...

O axşamı çox danışıdıq. Bəzi söhbətlərdə, xatirələrdə uzaq dünyalara keçdik, xatirələr neçə qəmli-qadalı, gah da şirin çağları atdı ortaya...

EPİLOQ

Perronda sənişin vaqonu ilə üz bəüz dörd nəfər gənc dayanmışdı. Onların qəmli baxışları vaqonun kupesində pəncərə önündə dayanan gənc qıza yönəlmişdi. Gənc qız pəncərənin şüşəsinə yapışmışdı. Perrondakı dörd nəfərdən biri çöl tərəfdən pəncərəyə yaxınlaşdı, nəşə demək, zarafat edib ağırlığı yüngülləşdirməyə cəhd etdi. Baş tutmadı. Əlacsız vaqona söykəndi, az qala şüşəyə yapışdı. Qızın yorğun üzünə baxdı, nəşə demək istədilər bir-birinə, deyə bilmədilər. Sükuta daldılar. Qəfildən qızın nazik dodaqları titrədi və birdən hönkürüb ağladı...

Qapılar bağlandı, qatar ürəklərdəki həyəcanı son həddə qaldıran bir siqnal verdi, yola düşdü.

-Mən qayıdacam, hökmən qayıdacam! - qışqırdı gənc qız.

-Altı ay nədir ki! - gənc dilləndi ürəyində, sanki, özünə özünə ürək-dirək, təskinlik verirdi.

...Bu səfər nə qədər çəkəcək...

* * *

Qatar yola düşən tək, İnqanın rəfiqəsi, qrup yoldaşı Azada bir dəftər ötürdü.

-Bu nədir? - Azad sual verdi.

-İnqa verdi, sənə çatmalıdır.

Bu əzilmiş, bir azca da saralmış vərəqlərdən ibarət dəftər idi.

Bu dəftər, İnqanın hər gün qeydə aldığı, bəzisi bir-iki cümlədən, bəzisi isə vərəqin yarısını tutan yazılardan ibarət xatirə dəftəri idi.

Onun hər bir xatirəsinin üstündə sərlövə yerində iki parça olmuş ürək şəkli vardı. Sol parça alov içində, sağ parça isə bir az aşağı, aralı, sanki küsmüş vəziyyətdə idi. Hər səhifənin sonunda isə baş-başaya dayanaraq qanadlarını qaldırmış iki quşun şəkli qoyulmuşdu. Quşlar sanki, uçmağa hazır vəziyyətdə, nəyisə gözəliydilər. Bu səhifələrdə sevinc kədərlə, arzular məyusluqla, gülüş göz yaşları ilə, məhəbbət nakamlıqdan parçalanan ürəyin fəryadı ilə üz-üzə dayanmışdı...